

Asia: VN/7050/2023

Luonnos valtakunnalliseksi nuorisotyön ja -politiikan ohjelmaksi (VANUPO) 2024-2027

Lausunnonantajan lausunto

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 1: Jokaiselle nuorelle polku eteenpäin

OSKU pitää hyvänä, että ohjelmassa on kiinnitetty huomiota nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn ja terveyspalveluiden saatavuuteen ja saavutettavuuteen. Jäimme silti kaipaamaan konkreettisia toimia syrjäytymisen vähentämiseksi, sillä pelkät ennaltaehkäisevät toimet eivät pelasta heitä, jotka ovat jo ajautuneet jollain tasolla yhteiskunnan ulkopuolelle. Myöskään ennaltaehkäisyyn ei riitä pelkät harrastusmahdollisuuksien lisäämiset, vaan tarvitaan aidosti laajoja, eri sektoreiden rajat ylittäviä pitkän aikavälin tutkittuun tietoon perustavia toimia. Ohjelmassa on tunnistettu ylivelkaantumisen yhteys syrjäytymiseen, joten pidämme myös kummallisena, ettei ylivelkaantumisen vähentämiseen ole listattu toimenpiteitä tai todettu sitä faktaa, että erinäiset muut hallituksen toimet tulevat lisäämään sitä tulevina vuosina.

Opiskeluhuollon palvelut toteutuvat tällä hetkellä hyvin vaihtelevalla tavalla eri puolilla Suomea, ja yleinen haaste on pula osaavista ammattilaisista. Amisten hyvinvointiin ja terveydenhuoltoon on kohdistettava selkeästi nykyistä enemmän resursseja panostaen erityisesti ennaltaehkäiseviin, matalan kynnyksen palveluihin. Opiskelijoiden terveydenhuolto ei saa olla vain oireiden hoitamista vaan ongelmien syihin on puututtava. Oppilaitosten pitää tehdä yhä enenevässä määrin moniammatillista yhteistyötä esimerkiksi etsivän nuorisotyön kanssa.

Kynnystä avun hakemiseen täytyy madaltaa kaikin keinoin. Erityisesti mielenterveyspalveluiden pariin hakeutumisesta tulee tehdä helppoa ja tätä varten opiskelijoiden psykologipalveluiden tulee olla nykyistä huomattavasti paremmin saatavilla. OSKU esittääkin, että toiselle asteelle luotaisiin malli, jossa jokaiselle opiskelijalle taattaisiin kaksi vuosittaista jaksamiseen, hyvinvointiin ja mielenterveyden teemoihin keskittyvää psykologi-/kuraattori-/terveydenhoitajakäyntiä. OSKU näkee, että tämä helpottaisi opiskelijoiden hakeutumista avun piiriin myös niissä tilanteissa, missä opiskelija ei itse välttämättä koe tarvitsevansa apua, vaikka todellisuudessa avuntarve olisi olemassa.

OSKU kannattaa lämpimästi harrastamiseen liittyviä kirjauksia, ja katsoo tärkeänä sen, että mahdollisuus harrastaa mieleisiä asioita varallisuudesta ja taustasta riippumatta tukee hyvinvointia ja parantaa elämänlaatua. Huomautamme, että harrastusmahdollisuudet eivät silti korvaa laadukkaita ja saavutettavia terveyspalveluita ja oppimisen tuen tarvetta. Pidämme hyvänä, että nuorille suunnattuja matalan kynnyksen palveluita halutaan vahvistaa ja tukea, jotta yhä harvempi nuori olisi työelämän ja koulutuksen ulkopuolella. Ohjaamot ovat erinomainen esimerkki siitä, miten saman katon alla voidaan vähentää moniluukkuisuuden ongelmaa ja nuoren pompottelua palvelusta toiseen. Palveluissa tulee taata alueellinen saavutettavuus, ja varmistaa tasalaatuisuus kaikkialla Suomessa.

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 2: Monipuolista tietoa ja välineitä nuorten mielen hyvinvoinnin tukemiseen

OSKU pitää ohjelmassa kerrottuja valmistelussa nuorten nostamia haasteita hyvin relevantteina, ja tunnistaa samat haasteet. On tärkeää, että ohjelmassa on nostettu esiin yksittäisiä vähemmistöryhmiä ja kiinnitetty huomioita heidän kokemiin mielenterveysongelmiin yhä vahvemmin, mutta OSKU peräänkuuluttaa myös muiden ryhmien huomioimista. Kouluterveyskyselyssä, mihin ohjelmassakin useita kertoja viitataan, on kiistatta useiden vuosien ajan useiden opiskelijajärjestöjen teettämien tutkimusten lisäksi ilmennyt se, että niin sukupuoli- kuin seksuaalivähemmistöihin kuulumisen sekä muuta kuin Suomea tai Ruotsia äidinkielenään puhuvat kohtaavat enemmän kiusaamista ja syrjintää. Pidämme terapiatakuun toteutumista erittäin tärkeänä toimenpiteenä nuorten ja nuorten aikuisten mielenterveyskriisin ratkomisessa, ja odotamme sen toteutuvan kunnianhimoisella tavalla mahdollisimman pian.

OSKU näkee, että terveellisiin elämäntapoihin kannustamiseen ja päihteiden liikakäytön vähentämiseen tulisi kiinnittää oppilaitoksissa erityistä huomiota. Opiskelijoille tulee tarjota terveellistä ja monipuolista ravintoa joka päivä, kasvisruokavaihtoehto mahdollistaen. Tämän lisäksi OSKU esittää, että opiskelijoille tarjotaan mahdollisuus maksuttomaan aamupalaan. Oppilaitosten tulee tarjota ilmaista liikunnallista harrastus- ja kerhotoimintaa tai vähintäänkin tehdä yhteistyötä kunnan liikuntatoimen kanssa. Työkyky-passia tulisi kehittää ja ottaa aktiivisemmin käyttöön kaikissa oppilaitoksissa.

OSKU katsoo, että liikkumisen mahdollisuuksia tulisi lisätä nuorten luontaiseen elämänpäiriin ja hengailupaikoille. Opetusympäristöjen tulisi olla aktivoivia ja istumisen vähentämiseen tulisi pyrkiä mahdollisimman laajasti sekä ottaa työergonomia huomioon myös ammatillisissa oppilaitoksissa. Liikkuva koulu -hankkeen laajentaminen kaikkiin ammatillisiin oppilaitoksiin on erittäin toivottavaa. OSKU haluaa, että Liikkuva amis saadaan kaikkien amisten ulottuville mahdollisimman pian ja että opiskelijat osallistetaan sen suunnitteluun. Nämä toimenpiteet ovat omiaan edesauttamaan nuorten terveitä elintapoja ja ennaltaehkäisemään muita haasteita.

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 3: Nuorten hyvinvointia tuetaan osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja turvallisuutta vahvistamalla

OSKU allekirjoittaa täysin kuulemisissa olleiden nuorten näkemykset suurimmista yhteiskunnan haasteista, sillä elämme ilmastokriisiin keskellä. Nuorten on voitava osallistua aktiivisesti ilmastopoliittikkaa käsittelevään keskusteluun ja päätöksentekoon. Maailmaa on rakennettava nykyisten ja tulevien sukupolvien kannalta kestäväällä tavalla. Suomen on aidosti sitouduttava

kestävän kehityksen edistämiseen ja kunnianhimoiseen ilmastopolitiikkaan. Päättäjien on otettava nuorten ilmastoahdistus vakavasti ja toimittava sen ratkaisemiseksi. OSKU katsoo, että ohjelmassa tulee olla konkreettisia kirjauksia ilmastomuutoksen toruntaan ja siihen, miten nuoret voivat olla siinä työssä aktiivisesti mukana.

Merkittävä yhteiskunnallinen ongelma, joka heijastuu myös vahvasti ammatilliseen koulutukseen on häirintä, ahdistelu ja kiusaaminen. Kouluterveyskyselyn 2023 mukaan puolet ammatillisessa opiskelevista tytöistä on kokenut häirintää. OSKU ry:n keväällä 2022 tekemän selvityksen mukaan 54 % vastaajista on kokenut sanallista häirintää ja 52 % verkkohäirintää. Neljännes vastaajista on kokenut fyysistä väkivaltaa ja 16 % seksuaaliväkivaltaa. Sekä kyselyn vastaajista että kaikista häirintää ja seksuaaliväkivaltaa kohdanneista valtaosa on naisia. Häirintää koetaan etenkin julkisilla paikoilla ja sosiaalisessa mediassa, seksuaaliväkivaltaa taas lähisuhteissa. Vuoden 2022 AMIS-tutkimukseen vastanneista 15 % kertoo tulleen kiusatuksi tai syrjityksi nykyisten opintojensa aikana. Kouluterveyskysely antaa samaan suuntaan viittaavia tuloksia, sillä syrjintää koulussa tai vapaa-ajalla on kokenut 19 % vastanneista. OSKU vaatii, että ohjelmaan kirjataan konkreettisia ratkaisuita myös häirinnän ja vastaavan epäasiallisen toiminnan kitkemiseksi ja opiskelijoiden turvallisuuden vahvistamiseksi.

OSKU pitää hyvänä, että nuorten osallisuuteen ja kuulemiseen on kiinnitetty ohjelmassa huomiota ja siihen halutaan entistä vahvempia toimenpiteitä. Haluamme muistuttaa, että sosioekonominen tausta on hyvin vahvasti yhteydessä osallisuuden kokemukseen yhteiskunnassa ja valmiuksiin olla mukana yhteiskunnallisessa toiminnassa. Ammatillisessa koulutuksessa opiskelevat nuoret ovat monilta osin aliedustettu ryhmä yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa ja päätöksenteossa. Haluamme, että ohjelmassa kiinnitetään erityistä huomiota juuri aliedustettujen ryhmien ja vähemmistöryhmien osallisuuden kehittämiseen.

Katsomme, että nuoria ja opiskelijoita on kuultava kaikissa heitä koskevissa asioissa. Nuoria on kuultava aidosti kaikilla päätöksenteon tasoilla niin oppilaitoksista kuntiin, kunnista maakuntiin kuin maakunnista valtakunnan päätöksentekoon. Nuorille on tarjottava aitoja vaikuttamisen keinoja, joissa myös vaikuttamismahdollisuudet ovat todellisia. OSKUn mielestä nuorten osallisuutta ja päätösvaltaa tulee lisätä merkittävästi, ja aktiiviseen kansalaisuuteen kasvattamista tulee lisätä jo perusasteelta alkaen. Opiskelijoita on kannustettava opiskelijatoimintaan ja aktiiviseen vaikuttamiseen omassa oppilaitosyhteisössään.

Ammattiin valmistuminen ja työelämään siirtyminen tarkoittaa myös kasvamista yhteiskunnan täysivaltaiseksi jäseneksi, jolloin olisi ymmärrettävä, miten yhteiskunta toimii. Nykyisin ammatillinen koulutus ei tällä hetkellä vallitettavasti anna tähän riittäviä valmiuksia, ja yhteiskuntaoppia sisältyy ammatilliseen perustutkintoon niin vähän, että sen perusteella omia vaikutusmahdollisuuksiaan voi olla hankala ymmärtää tai kiinnostua äänestämisestä tai vaikuttamisesta. OSKU katsoo, että ohjelmassa tulee ottaa kantaa nuorten osallistumismahdollisuuksiin ja valmiuksiin yhteiskunnalliseen toimintaan sekä erilaisiin toimenpiteisiin, joilla sitä voidaan vahvistaa.

OSKU haluaa, että yhteisissä tutkinnon osissa korostuu jatkossa vahvemmin demokratiakasvatus, yhteiskunnan rakenteet ja osallisuus. Yhteiskunnallisten taitojen harjoittelua on lisättävä ammatillisessa koulutuksessa ja kansalaisyhteiskunta on saatava luonnolliseksi osaksi ammatillisten oppilaitosten arkea. Tämä tarkoittaa esimerkiksi vaalien alla vaalipaneelien järjestämistä, puolueiden ja kansalaisjärjestöjen kutsumista oppilaitoksiin, vaaleista tiedottamista ja äänestämään kannustamista. On tärkeää, että opiskelija on tietoinen äänestämisen merkityksestä ja vaikutuksesta.

OSKU pitää hyvänä nuorisotyöhön kehittämiseen ja vahvistamiseen kirjattuja toimenpiteitä, sekä mediakasvatuksen lisäämistä.

Nuorisotyön ja –toiminnan tukemisen linjaukset

OSKU pitää linjauksia monilta osin hyvinä ja oikeina, mutta toivoo konkreettisempia toimia tavoitteiden toteuttamiseen. Katsomme myös, että nuorisotyön toimijoiden joukon moninaisuus tulisi huomioida laajemmin, tällä hetkellä ohjelmassa korostuu ainoastaan kunnallinen nuorisotyö. Erytymisen tärkeänä pidämme kirjausta ” - edistää yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutumista: nuorisolain tavoitteen mukaisesti kiinnitetään huomiota syrjinnän ehkäisemiseen, esteettömyyden varmistamiseen, sukupuolten tasa-arvon edistämiseen ja kulttuurisen moninaisuuden huomioimiseen.” Toivoisimme, että tämä nuorisolain tavoite näkyisi myös läpileikkaavasti koko ohjelmassa ja kaikissa nuoria koskevissa palveluissa ja toiminnoissa, eikä ainoastaan nuorisotyön sisällä.

Painopisteet nuorisolaan valtakunnallisten osaamiskeskusten valtionapukelpoisuuden hyväksymiselle

-

Suomen kansalliset tavoitteet nuorisolaan eurooppalaiselle ja kansainväliselle toiminnalle

OSKU pitää tavoitteita monilta osin hyvinä ja tärkeinä, ja toivoo että niitä korostettaisiin myös kansallisessa toiminnassa kansainvälisyyden lisäksi. Tavoitteiden tulisi kuitenkin olla selkeämpiä ja johdonmukaisemmin kirjoitettuja, ja linkittyneitä myös vahvemmin voimassa olevaan hallitusohjelmaan ja sen kirjauksiin. Lisäksi OSKU on pettynyt siihen, ettei tavoitteissa mainita juurikaan työtä rauhan ja konfliktien välttämisen eteen, johon liittyen on käynnissä kansallisesti useita hankkeita sekä verkostoja. Suomalaisilla nuorilla ja nuorisotyöllä on paljon annettavaa rauhantyölle, etenkin nykyisessä maailmantilanteessa.

Muita näkemyksiä ohjelmasta

OSKU on hyvin pettynyt VANUPOon kokonaisuutena. Se on monilta osin epäjohdonmukainen, epäselvä ja liian suppea kaikkiin niihin teemoihin nähden, jotka nuoria koskettavat. Katsomme, että ohjelmassa pitäisi ottaa kantaa laajemmin sosiaaliturvaan, asumiseen & asunnottomuuteen sekä työllisyyteen liittyviin kokonaisuuksiin. Annetussa luonnoksessa ei ole lainkaan mainintoja nuorten asumisesta tai asunnottomuuden vähentämisestä, vaikka nämä ovat keskeisiä asioita, joihin on otettu myös hallitusohjelmassa kantaa. Ohjelmasta puuttuu suuret linjat ja tavoitteet, eikä sen käsitteistö ole yhdenmukaista nuorisotyössä tai muualla käytettyjen käsitteiden kanssa. Toivomme, että ohjelmassa puhuttaisiin mielenterveydestä eikä epävirallisesta käsitteestä mielen hyvinvointi.

Myös koulutuspolitiikka on liian vähäisessä roolissa. Ohjelma ottaa kantaa ainoastaan opiskeluterveydenhuollon palveluihin toisella asteella, mutta ei keskity huomioimaan esimerkiksi sitä, miten suuren joukon eri koulutusasteiden opiskelijat muodostavat kaikista nuorista ja mitä vaikutuksia sillä on nuorten elämään juuri toimeentulon ja muiden asioiden näkökulmasta. Myös erilaiset indikaattorit osaamisen tasosta ja kehityksestä, sekä siitä millaisena nuoret näkevät työelämän olisivat paikallaan näin laaja-alaiseksi tarkoitettussa ohjelmassa. Tiedämme, että Suomessa eri alat ovat hyvinkin sukupuolittuneita ja koulutustaso periytyy vahvasti. Olisi tärkeää tunnistaa nämä ilmiöt ja tehdä toimenpiteitä, miten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta voidaan lisätä koulutuksessa kuin muissakin palveluissa.

Eriyisen kummallista on se, että koko ohjelma painottuu vain 12–25-vuotiaisiin nuoriin ja kuulemisissa on huomioitu alle 25-vuotiaat, vaikka nuorisolaki ylettää 29-vuotiaisiin asti. Ammatillisessa koulutuksessa opiskelee nuorten lisäksi suuri joukko nuoria aikuisia ja aikuisia, ja 25–29-vuotiaita oli vuoden 2023 aikana siellä 25 000. Yhteensä 15–29-vuotiaat muodostavat 60 % koko ammatillisen koulutuksen opiskelijavolyymista. OSKU pitää hyvin tärkeänä, että valtakunnallisessa nuorisotyön- ja politiikan ohjelmassa huomioidaan kaikenikäiset nuoret erityispiirteiden mukaan, eikä ainoastaan tiettyjä ryhmiä.

OSKU katsoo, että nyt lausunnonle annettu ohjelma on epäselvä kokonaisuus, jossa on toisistaan irrallisia hallitusohjelman kirjauksia sekä pienempiä hyvin tarkkoja toimenpide-ehdotuksia. Korit eivät myöskään ole selkeät, vaan samoista asioista puhutaan enemmän tai vähemmän jokaisessa kohdassa. OSKU haluaa, että VANUPO olisi selkeä ja kattava ohjelma, joka kytkeytyy vahvasti hallitusohjelmaan. Ohjelmassa tulisi kuvata laajemmin eri tietolähteisiin perustuen haasteita, ja sen jälkeen listata hallitusohjelman mukaisia konkreettisia toimenpiteitä niiden toteuttamiseen. Käsitteistöä tulee myös päivittää sopivammaksi ja yhdenmukaisemmaksi.

Tällä hallituskaudella VANUPO:n on ehdotettu korvaavan myös Orpon hallitusohjelmaan kirjatun laaja-alaisen toimenpideohjelman nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi, hyvinvointivajeen ja mielenterveyden ongelmien paikkaamiseksi. Nykyinen VANUPO:n luonnos ei vastaa hallitusohjelman lupaukseen laaja-alaisesta toimenpideohjelmasta. OSKU yhtyy Suomen Nuorisualan kattojärjestön esitykseen siitä, että hallitusohjelman mukainen toimenpideohjelma irrotetaan ohjelmasta ja että se valmistelu käynnistetään pikaisesti esimerkiksi nuorisoasioista vastaavan ministerin nimittämässä asiantuntijatyöryhmässä.

Rajala Eemeli
Suomen Opiskelija Allianssi - OSKU ry

Holsti Emma
Suomen Opiskelija Allianssi - OSKU ry